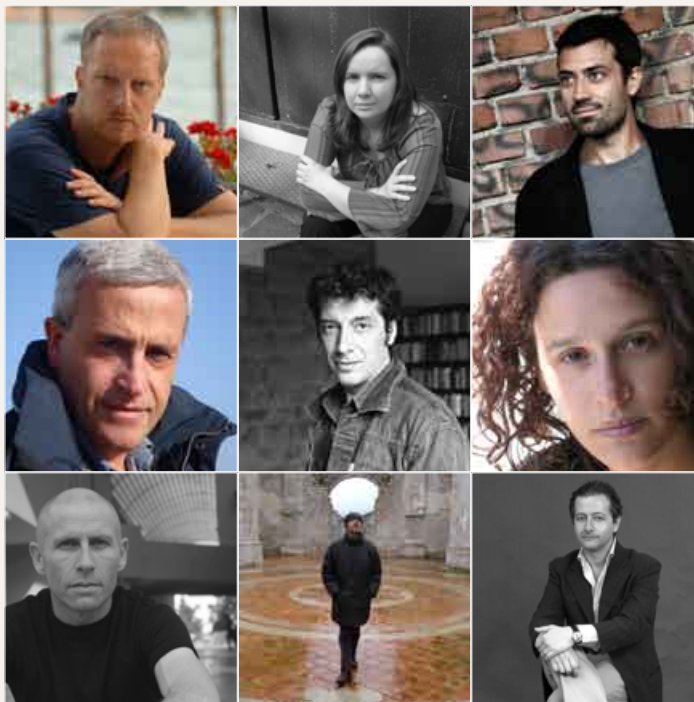

CARTADITALIA

Rivista di cultura italiana contemporanea – En tidskrift tillägnad italiensk samtidskultur

Anno 1. N°1
Aprile 2009

År 1. N°1
April 2009

DIECI SCRITTORI, UN PAESE
Romanzi italiani di oggi

TIO FÖRFATTARE, ETT LAND
Italienska romaner av idag

Roberto Alajmo • Franco Arminio • Andrea Bajani
Diego De Silva • Giulia Fazzi • Elena Ferrante • Valeria Parrella
Antonio Scurati • Vitaliano Trevisan • Sandro Veronesi

CARTADITALIA

Rivista di cultura italiana contemporanea

pubblicata dall'Istituto Italiano di Cultura 'C.M.Lerici' di Stoccolma

Anno I. N°1

Aprile 2009

Direttore: Paolo Grossi

Comitato scientifico: Cécile-Pérette Buffaria, Guido Davico Bonino, Maurizio Ferraris, Jean Gili, Claudio Magris, Vittorio Marchis, Enrico Morteo, Carlo Ossola, Gilles Pecout, Salvatore Silvano Nigro, Martin Rueff, Nicola Sani, Domenico Scarpa, Antonio Tabucchi, Gianfranco Vinay.

Redazione: Istituto Italiano di Cultura "Carlo Maurilio Lerici"

Gärdesgatan, 14

115 27 Stockholm.

Tel. 0046 (0) 8 54 58 57 60 Fax 0046 (0) 8 54 58 57 69

Posta elettronica : iicstockholm@esteri.it

Sito: www.iicstockholm.esteri.it

Progetto grafico: Pio Barone Lumaga e Charles Greneby.

Stampa: Mediagallerian, 16102 Bromma.

Questo numero della rivista è stato curato da Domenico Scarpa e Paolo Grossi.

La Prefazione e le schede introduttive di Domenico Scarpa sono state tradotte in svedese da Gustav Sjöberg.

Si ringraziano, per la rilettura dei testi, Paolo Balzano, Umberto Ghidoni, Laura Orsi, Elin Sleipnes.

Un ringraziamento particolare a Karin Herbertsson Grossi, che ha partecipato alla preparazione di questo numero ed ha tradotto in svedese l'Editoriale.

La rivista CARTADITALIA è pubblicata nell'ambito del Programma Educativo 2009 promosso dall'Istituto Italiano di Cultura "Carlo Maurilio Lerici" di Stoccolma, in collaborazione con la Fondazione "Carlo Maurilio Lerici".

ISSN 2000-2807

INDICE

Editoriale	4
Prefazione	6
Roberto Alajmo, Cuore di madre (2003).....	8
Franco Arminio, Vento forte tra Lacedonia e Candela. Esercizi di paesologia (2008).....	20
Andrea Bajani, Se consideri le colpe (2007)	36
Diego De Silva: Certi bambini (2001)	50
Giulia Fazzi, Ferita di guerra (2007).....	60
Elena Ferrante: I giorni dell'abbandono (2002).....	74
Valeria Parrella, Lo spazio bianco (2008)	86
Antonio Scurati, Il sopravvissuto (2005).....	100
Vitaliano Trevisan, I quindicimila passi (2002)	116
Sandro Veronesi, La forza del passato (2000).....	132

CARTADITALIA

En tidskrift tillägnad italiensk samtidskultur
publicerad av Italienska Kulturinstitutet 'C.M.Lerici' i Stockholm
År I. N°1
April 2009

Chefredaktör & ansvarig utgivare: Paolo Grossi

Redaktionsråd: Cécile-Pérette Buffaria, Guido Davico Bonino,
Maurizio Ferraris, Jean Gili, Claudio Magris, Vittorio Marchis,
Enrico Mortheo, Carlo Ossola, Gilles Pecout, Salvatore Silvano Nigro,
Martin Rueff, Nicola Sani, Domenico Scarpa, Antonio Tabucchi,
Gianfranco Vinay.

Redaktion: Italienska Kulturinstitutet "Carlo Maurilio Lerici"
Gärdesgatan, 14
115 27 Stockholm.
Tel. 08-54 58 57 60 Fax 08-54 58 57 69.
E-post: iicstockholm@esteri.it
www.iicstockholm.esteri.it

Formgivning: Pio Barone Lumaga och Charles Greneby.

Tryck: Mediagallerian, 16102 Bromma.

Domenico Scarpa och Paolo Grossi är ansvariga för detta nummer av tidskriften.

Förordet och författarpresentationerna av Domenico Scarpa är översatta till svenska av Gustav Sjöberg.

Tack till Paolo Balzano, Umberto Ghidoni, Laura Orsi, Elin Sleipnes för genomläsningen av texterna.

Ett speciellt tack till Karin Herbertsson Grossi som har deltagit i förberedelserna av detta nummer och som också har översatt ledaren till svenska.

Tidskriften CARTADITALIA är publicerad inom ramen för Italienska Kulturinstitutets utbildningsprogram 2009, i samarbete med Stiftelsen "Carlo Maurilio Lerici".

ISSN 2000-2807

INNEHÅLL

Ledare	5
Förord	7
Roberto Alajmo, Modershjärta (2003)	9
Franco Arminio, Stark vind mellan Lacedonia och Candela. Övningar i byvetenskap (2008)	21
Andrea Bajani, Med skulden i minnet (2007)	37
Diego De Silva, Vissa barn (2001)	51
Giulia Fazzi, Krigsskadad (2007)	61
Elena Ferrante, Övergiven (2002)	75
Valeria Parrella, Den vita rymden (2008)	87
Antonio Scurati, Den överlevande (2005)	101
Vitaliano Trevisan, De femtontusen stegen (2002)	117
Sandro Veronesi, Kraften från det förgångna (2000) . .	133

Editoriale

CARTADITALIA si propone di offrire al pubblico svedese una mappa, uno strumento per orientarsi nei più diversi campi della cultura italiana contemporanea. Ogni numero della rivista – semestrale e bilingue: il suo editore è l'Istituto Italiano di Cultura "Carlo Maurilio Lerici" di Stoccolma – sarà dedicato all'esplorazione di uno specifico ambito espressivo, dalla musica alla poesia, dall'architettura al cinema, di cui illustrerà alcune delle manifestazioni (autori, opere, correnti) più significative.

Che cosa conosce oggi il lettore colto svedese del romanzo italiano contemporaneo? Quanti nomi di registi cinematografici o di compositori o di artisti attualmente in attività in Italia saprebbe citare? Quali film italiani ha potuto vedere al cinema e quanti e quali libri tradotti dall'italiano ha potuto acquistare in libreria?

In realtà, non è facile, per chi viva lontano dal nostro Paese, farsi un'idea di che cosa accada di importante nel cinema, nelle arti, nella letteratura o nel teatro oggi in Italia. Il problema non riguarda certamente solo la Svezia. La distribuzione cinematografica tende ovunque a privilegiare gli standard imposti dal mercato internazionale. Le case editrici, per motivi analoghi, sono spesso assai timorose ad avventurarsi in territori poco conosciuti.

Proprio da questa constatazione è nata l'idea di creare una rivista che metta a disposizione del lettore non specialista le informazioni necessarie per comprendere alcuni, almeno, tra i fenomeni più significativi che caratterizzano oggi la cultura italiana nelle sue più diverse espressioni.

Il primo territorio che CARTADITALIA, con il suo numero d'esordio, invita ad esplorare è quello del romanzo, un genere letterario che conosce oggi in Italia, dopo la difficile

congiuntura degli anni Novanta, una rinnovata e sin troppo esuberante vitalità. Come orizzontarsi in una produzione tanto copiosa? Quali piste, quali autori, quali opere privilegiare? E in base a quali criteri?

Di fronte ad un compito tanto arduo, i curatori di questo numero hanno scelto, innanzi tutto, fedeli alla missione della rivista, di limitare la scelta solo ed esclusivamente ad autori non ancora tradotti in svedese. In secondo luogo, hanno voluto offrire una campionatura di testi che, pur nella notevolissima diversità di scelte di poetica e di stile, appaiono animati da una comune ambizione di confronto con la realtà italiana contemporanea.

Si è molto parlato negli ultimi tempi in Italia di un nuovo realismo, di una narrativa "al servizio del reale", di un "ritorno al reale". E si sono portati come esempio i tanti (troppi) "noir" all'italiana o la recente moda del giornalismo romanzesco. La scelta di autori proposta dal primo numero di CARTADITALIA non si iscrive in questa direzione. Escludendo le facili e spesso corrive ricette del giallo o dell'inchiesta, si è inteso invece assegnare particolare rilievo a opere in cui la conquista di uno sguardo originale sulla realtà contemporanea si compie sempre attraverso l'elaborazione coerente e rigorosa di un linguaggio narrativo e di una scrittura dalla forte, spiccata identità. Ogni autore perciò non solo propone, per riprendere la metafora che sta all'origine del titolo di questa rivista, un proprio itinerario di esplorazione, ma anche una propria, specifica ipotesi cartografica.

Dieci scrittori, un Paese: il viaggio comincia...

Stoccolma, 10 aprile 2009

Paolo Grossi

Ledare

CARTADITALIA föresätter sig att ställa ett hjälpmedel, en karta till förfogande för den svenska publiken, att erbjuda en orientering inom den italienska samtidskulturens olika områden. Utgivare av tidskriften är det Italienska Kulturinstitutet "Carlo Maurilio Lerici" i Stockholm och varje utgåva – tvåspråkig och utgiven två gånger om året - kommer att tillägnas utforskandet av ett specifikt uttrycksområde från musik till poesi, från arkitektur till film. Tidskriften ämnar belysa några av de mest betydelsefulla yttringarna (författare, verk och strömningar).

Vad känner den bildade svenske läsaren i dagsläget till om den italienska samtidsromanen? Hur många namn på filmregissörer eller kompositörer eller artister för närvarande aktiva i Italien kan han eller hon citera? Vilka italienska filmer har han eller hon kunnat se på biograferna och hur många och vilka böcker översatta från italienska har han eller hon kunnat köpa i bokhandeln?

I själva verket är det inte lätt för den som bor långt ifrån vårt land att bildasig en uppfattning om vad som är det viktiga och utmärkande som händer inom filmen, inom konsten, inom litteraturen och inom teatern i dag i Italien. Problemet gäller naturligtvis inte enbart Sverige. Filmdistributionen tenderar överallt att favorisera den likriktning som den internationella marknaden påbjuder. Av liknande orsaker är förlagen ofta mycket räddhågade och vågar sig inte in på territorer som inte är välbekanta.

Just precis utifrån detta konstaterande föddes idén att skapa en tidskrift, som vill stå till förfogande för läsaren utan specialistkompetens och erbjuda oundgänglig information för att begripa åtminstone några av de mest kännetecknande företeelserna som i dag karaktäriserar den italienska kulturen i dess olika uttrycksformer.

Det första territoriet som CARTADITALIA bjuder in läsaren för att upptäcka med sitt debutnummer, är romanen, en litteraturgenre som i dag i Italien, efter den svåra

konjunkturen under nittioalet, upplever en förnyad och nästan allför frodig vitalitet. Hur ska man kunna orientera sig med en sådan kopiös produktion? Vilka riktningar, vilka författare, vilka verk ska man prioritera? Och med vilka kriterier i grunden?

Inför en sådan besvärlig uppgift har de ansvariga för detta nummer beslutat att framförallt vara trogna tidskriftens uppdrag och att begränsa urvalet uteslutande till författare som ännu inte blivit översatta till svenska. För det andra har de ansvariga velat erbjuda en provkarta av texter vilka trots sin anmärkningsvärda olikhet i valet av poetik och stil, framträder besjälade av en gemensam ambition att spegla den italienska samtidsrealiteten.

Den senaste tiden har det i Italien talats mycket om en ny realism, om en berättande litteratur "i realitetens tjänst", om en "tillbakagång till realiteten". Och man har tagit som exempel de många (alltför många) skräckdeckare "all'italiana" eller det senaste modet i form av romanjournalistik. Författarurvalet som vi presenterar i detta första nummer av CARTADITALIA ingår inte i denna riktning. Vi har valt att utesluta deckaren med dess enkla och oftast hastigt ihopsatta formler samt den undersökande journalistiska romanen, eftersom vi avser att framhäva just de verk som har ett originellt synsätt på samtidsverkligheten och som ständigt uttrycker sig genom en samstämmig och rigorös elaborering av det berättande språket och genom en skrivkonst med en stark och utpräglad identitet. Varje författare föreslår därför inte bara, för att återkomma till den metafor som utgör ursprunget för titeln på denna tidskrift, en egen färdväg för en upptäcksresa utan också en egen specifik kartografisk hypotes.

Tio författare, ett land: Resan börjar...

Stockholm, den 10 april 2009
Paolo Grossi

Prefazione

I dieci scrittori inclusi in questa antologia hanno fra i trentacinque e i cinquant'anni. A questa età, in Italia, si continua a essere considerati scrittori giovani – o, almeno, ancora giovani. Non è solo un divertente dettaglio di costume: è anche una prima indicazione sul modo in cui la figura del narratore viene percepita nel nostro paese. Non è facile per uno scrittore italiano, a prescindere dalla sua data di nascita, ottenere insieme la cosiddetta «visibilità» e un'autorevolezza riconosciuta. Di regola, nei casi fortunati, si arriva a conquistare una porzione abbondante della prima e poche briciole della seconda: uno scrittore che faccia soltanto lo scrittore, che non debba la sua notorietà a un altro mestiere (politica, musica, televisione, finanza, cinema), è raro che diventi una figura pubblica. Chi, come Roberto Saviano, ha raggiunto insieme il successo e il prestigio, costituisce una solitaria eccezione; ma è un'eccezione che conferma la regola, dato che le sue cause hanno origine nella realtà brutalmente concreta della cronaca.

La conseguenza principale della situazione appena delineata è che lo scrittore italiano può disporre di una grande libertà, soprattutto se non si lascia distrarre dalle mode e dagli imperativi dell'editoria. I dieci autori che state per leggere hanno saputo custodire questa libertà facendone buon uso. È, innanzitutto, una libertà dello sguardo che si trasforma immediatamente in libertà linguistica, in scelta di vocabolario, nell'invenzione musicale di un tono e di una sintassi.

Sono, tutti quanti, scrittori che hanno letto molto. Nella loro prosa il lettore potrà riconoscere le tracce di maestri italiani e stranieri. Però, il loro modo di trovare nutrimento in quegli esempi del passato convive con la consapevolezza di arrivare dopo: tutti loro sanno di essere nati nel pieno di una trasformazione che ha coinvolto l'intero Occidente alterando per sempre le proporzioni tra ciò che è naturale e ciò che è artificiale, di una trasformazione che ha mutato gli stessi strumenti percettivi di cui disponiamo. Tutti loro hanno incominciato a scrivere quando questa trasformazione era ormai completa e irreversibile. Non sto dicendo che si tratta di scrittori post-moderni. Al contrario. Il post-modernism è stato un fenomeno di transizione, mentre i dieci del nostro gruppo hanno preso la parola dopo aver attraversato un terreno in parte sconvolto da terremoti e in parte desertificato. Ora scrivono trovandosi oltre, nella vastità di una terra incognita che è la realtà dell'Italia di oggi.

Proviamo a ricapitolare. I dieci narratori che Paolo Grossi e chi scrive hanno scelto di presentare ai lettori svedesi non sono mai stati tradotti in Svezia prima d'ora. La loro libertà nell'usare le parole gli deriva dalla consapevolezza di non essere delle figure pubbliche (degli intellettuali engagés) e dalla cognizione di abitare un mondo radicalmente diverso da quello in cui vissero i loro padri e antenati. Di qui l'impressione, che il lettore trarrà da ciascuno di essi in maniera diversa, che nei loro testi la lingua venga inventata come per la prima volta, con una potenza che spesso è il risultato della semplicità: l'effetto di uno sguardo volutamente miope, che osserva gli oggetti da molto vicino e descrive anche quelli più comuni rendendoli irriconoscibili.

Questa antologia vuole essere un documento sulla realtà dell'Italia di oggi; ma, grazie alla qualità letteraria dei testi, ottiene un risultato paradossale: quello di rendere insolita, memorabile, inventata, anche la cronaca e la storia dentro le quali noi italiani viviamo in immersione continua. La cronaca o la storia più vicina a noi costituiscono lo spunto iniziale della maggioranza tra i testi qui raccolti: quelli di Alajmo, Bajani, De Silva, Fazzi, Scurati, Trevisan e Veronesi. Ma lo stesso spaesamento verrà prodotto nel lettore dai brani che raccontano comunissime storie private (Ferrante, Parrella) oppure che, come per Arminio, si spingono a descrivere appunto l'Italia dei paesi, luoghi cioè dove si direbbe che «non succede niente».

Tutto succede nella scrittura, in questi dieci brani: tutto succede nella letteratura, che sia una letteratura loquace come quella praticata dalla Ferrante, da Scurati, da Trevisan, da Veronesi, o una letteratura reticente come quella di De Silva o della Parrella. Il risultato, ogni volta, è la scoperta di un paese attendibile quanto sconosciuto: è questo che desideriamo presentare al lettore svedese con i nostri dieci esempi di *paysage moralisé*. Lo porteremo a Torino e nel Veneto, a Roma e a Napoli, nella provincia emiliana e in quell'Italia degli affari industriali che si spinge verso l'Europa dell'Est. Gli presenteremo una Campania e una Sicilia che non conoscono il mare. E ci auguriamo che questa Italia così reale, così tangibile, risulti sorprendente per loro quanto lo è per noi che gliela offriamo.

Domenico Scarpa

Förord

De tio författare som ingår i denna antologi är mellan trettiofem och femtio år. Vid denna ålder betraktas man i Italien som en ung författare – eller åtminstone som fortfarande ung. Detta är inte blott och bart en roande detalj, utan tillika en första fingervisning om hur man i Italien föreställer sig berättaren. För en italiensk författare är det, oberoende av när han är född, ingen enkel sak att på en och samma gång kämpa sig till en plats i det omtalade "rampljuset" och bli till en erkänd auktoritet. Vanligen lyckas man, i de mer framgångsrika fallen, tillskansa sig en bräddfull portion av det första och ett fåtal smulor av det andra: en författare som uteslutande skriver, som inte har ett annat yrke (politik, musik, television, finansvärlden, film) att tacka för sin namnkunnighet, blir sällan en offentlig person. Den som, i likhet med Roberto Saviano, har uppnått såväl framgång som aktning, utgör ett enskilt undantag; men det rör sig om ett undantag som bekräftar regeln, om man beaktar att orsakerna till hans framgång grundar sig i de braskande rubrikernas brutalt konkreta verklighet.

Den huvudsakliga konsekvensen av den situation som knapphändigt skisserats ovan är att den italienska författaren förfogar över en stor frihet, i synnerhet ifall han eller hon inte låter sig distraheras av trender och av förlagsvärldens imperativ. De tio författare som ni står i begrepp att läsa har vetat att vårda och göra gott bruk av denna frihet. Det rör sig i första hand om en blickens frihet som omedelbart förvandlas till språklig frihet, till ett val av vokabulär, till ett musikaliskt uppfinnande av en ton och en syntax.

De är alla mycket belästa författare. I deras prosa kan läsaren känna igen drag från italienska och utländska klassiker. Men det sätt på vilket de finner näring i dessa exempel från det förflutna samexisterar emellertid med medvetenheten om att komma efteråt: de vet sig alla vara födda vid kulmen av en förändring som har inbegripit hela västerlandet och för alltid förändrat proportionerna mellan det som är naturligt och det som är artificiellt, av en förändring som har omvandlat själva de verktyg för perception över vilka vi förfogar. De började alla skriva när denna förändring redan var fullbordad och oåterkallelig. Jag menar nu inte att det rör sig om postmoderna författare. Tvärtom. Postmodernismen kom att utgöra en övergångsfas, medan de tio som vi här presenterar har tagit till orda efter att ha genomkorsat en terräng som skakats och ödelagts av jordbävningar. I dag skriver de från andra sidan, från de vidsträckta vidderna hos

ett terra incognita som är det samtida Italiens verklighet.

Låt oss rekapitulera. De tio berättare som Paolo Grossi och den som skriver har valt att presentera för en svensk publik har hittills aldrig översatts till svenska. De friheter de tar sig med språket kommer sig av att de är medvetna om att inte vara offentliga personer ("engagerade" intellektuella) och av vissheten att de bebor en värld som skiljer sig radikalt från den i vilken deras föräldrar och förfäder levde. Därav intrycket, som läsaren på olika sätt kommer att göra sig av var och en av dessa, att språket uppfins som för första gången i deras texter, och det med en kraft som ofta är ett resultat av enkelhet: effekten av en medvetet närsynt blick, som iakt-tar föremålen från ett mycket kort avstånd och beskriver de mest vardagliga ting så att de blir oigenkännliga.

Denna antologi vill vara ett dokument över den italienska verkligheten av i dag; men tack vare texternas litterära kvalitet uppnår den ett paradoxalt resultat: de samtidshändelser och den historia inom vilken vi italienare finner oss oavslutligt inneslutna blir här även den ovanlig, minnesvärd, uppfunnen. De samtidshändelser eller den historia som är oss som allra närmast tillhandahåller utgångspunkten för flertalet av de texter som vi här har fört samman: Alajmos, Bajanis, De Silvas, Fazzis, Scuratis, Trevisans och Veronesis. Men samma desorientering kommer att skapas hos läsaren av de utdrag som berättar om de mest vanliga privata händelser (Ferrante, Parella) eller av dem som, liksom i fallet Arminio, drivs till att beskriva byarnas Italien, det vill säga platser om vilka man skulle säga att där "händer det aldrig någonting".

Allt sker i skriften, allt sker i dessa tio utdrag: allt sker i litteraturen, vare sig det är en talför litteratur som den praktiseras hos Ferrante, Scurati, Trevisan, Veronesi, eller en reserverad litteratur som hos De Silva eller Parrella. Resultatet är var gång upptäckten av ett landskap som är lika förtroendeingivande som okänt: just detta önskar vi presentera för våra svenska läsare med våra tio exempel på paysage moralisé. Vi kommer att föra dem till Turin och till Veneto, till Rom och Neapel, till provinsen Emilia och till det affärsindustriernas Italien som rycker fram mot Östeuropa. Vi kommer att visa dem ett Kampanien och ett Sicilien som inte känner till havet. Och vi hoppas att detta så verkliga och påtagliga Italien är lika överraskande för dem som det är för oss som erbjuder det.

Domenico Scarpa

Roberto Alajmo

Il primo libro di Roberto Alajmo uscì nel 1994. S'intitolava 'Repertorio dei pazzi della città di Palermo'. Era un libro di brevi fulminanti descrizioni; dalle sue pagine si liberava una folla di personaggi, partoriti dalle viscere della stessa città dove l'autore è nato nel 1959. La Sicilia di Alajmo è una grande madre che non ha mai smesso di mettere al mondo follie e solitudini: anzi, è una Grande Madre come quella che secondo

uno psicologo di scuola junghiana, Ernst Bernhard, abita nell'inconscio di ogni italiano, proteggendolo e soffocandolo con le sue cure, e vietandogli di diventare adulto. Può essere utile saperlo, perché le pagine che state per leggere costituiscono il sesto capitolo di un romanzo che Alajmo ha pubblicato nel 2003; il suo titolo è Cuore di madre.

Cosimo Tumminia aggiusta pneumatici di bicicletta a Calcara, paese immaginario di una Sicilia paralizzato dal Sole, una terra senza mare né aria. Cosimo, invece, è senza clienti nella sua bottega. È un uomo solo,

solitario e sfuggito da tutti: la gente dice che porta sfortuna, e ne fornisce le prove. Cosimo vive in una casupola fuori paese: è solo, sì, ma non autonomo. Ha una madre che gli prepara da mangiare. Cosimo però non mangia da lei: le ha regalato una serie di portavivande a chiusura ermetica, in modo da prendersi il «brociolone» e portarselo a casa sua.

Da una settimana, però, Cosimo non è solo. Da lui c'è un bambino. Lui ne vuole sapere il meno possibile, ma il lettore intuisce l'essenziale: è un bambino rapito, un ostaggio di mafia (non troveremo questa parola nel romanzo). Cosimo, mattoide e isolato, è il custode ideale. «Loro» gli hanno promesso che verranno a riprenderselo presto: ma quando? Prima di «loro», però, arriva da lui sua madre, insospettata da minimi cambiamenti nelle sue abitudini: e scopre tutto quanto nel momento peggiore.

Da quel sesto capitolo in poi Cuore di madre, romanzo sempre in bilico, è un continuo precipitare di fatti banali e atroci, fino all'ultima pagina: una voragine che ingoia bambini reali e bambini adulti, e madri italiane grandi e piccole.

Domenico Scarpa

Roberto Alajmo

Roberto Alajmos första bok utkom 1994. Den hette 'Repertorio dei pazzi della città di Palermo'. Det är en bok full av korta uppblixtrande beskrivningar; från dess sidor reser sig en uppsjö av personer framavlade ur innanmätet i just den stad där författaren föddes 1959. Alajmos Sicilien är den stora moder som aldrig har upphört att sätta vansinne och ensamhet till världen: en moder jord som närmast liknar den moder som, enligt den jungianske psykologen Ernst Bernhard, är bosatt i det omedvetna hos varje italienare, som skyddar och kväver honom med sina omsorger, och som hindrar honom från att bli vuxen. Det kan vara nyttigt att veta, för de sidor som ni nu står i begrepp att läsa utgör det sjätte kapitlet i en roman som Alajmo publicerade 2003 just under titeln Modershjärta.

Cosimo Tumminia lagar cykelslangar i Calcara, en påhittad ort i ett Sicilien som lamslagits av Solen, ett landskap utan vare sig hav eller luft. Cosimo å sin sida är utan kunder i sin butik. Han är en ensam man, en solitär som alla undviker. Folket säger att han bringar olycka, och själv förser han dem med bevis. Cosimo bor i ett litet hus utanför byn: han är ensam, ja, men inte självständig. Hans mor lagar mat åt honom. Cosimo äter emellertid inte hos henne: hon har skänkt honom ett antal hermetiskt slutna matlådor så att han skall kunna ta med sig sin "brociolone" hem till sig.

Men sedan en vecka är Cosimo inte längre ensam. Hemma hos honom finns ett barn. Självt vill han veta så litet som möjligt om saken, men läsaren förmår sluta sig till det väsentliga: det är ett bortrövat barn, en gissla för maffian (ett ord som vi inte återfinner i romanen). Cosimo, en smula bisarr och isolerad, är den idealiska vakten. "De" har lovat honom att de skall komma för att hämta barnet inom kort: men när? Innan "dem" kommer emellertid hans moder som blivit misstänksam utifrån knappt märkbara förändringar i hans vanor, och upptäcker allt just när läget är som värst.

Från och med detta sjätte kapitel är Modershjärta – en roman i konstant ojämfvikt – ända till sista sidan en oupphörlig störtflod av banala och fruktansvärda händelser: en virvel som slukar verkliga barn och vuxna barn, och små och stora italienska mödrar.

Domenico Scarpa

Cuore di madre

«E questo chi è?»
Cosimo si volta. Questo è un bambino ancora legato e bendato, che è venuto fuori dal posto dove era stato nascosto e dove avrebbe fatto meglio a rimanere, per il bene di tutti. L'apparenza è anche peggiore della realtà. Così come si presenta, il bambino fa pena. Fino a poco prima aveva pensato che in ogni caso avrebbe negato fino all'evidenza, ma quell'apparizione va molto oltre. Non c'è niente da dire. Cosimo si rimette alla clemenza della madre.

«Che ci fa un bambino qua? Com'è ch'è legato?»

Cosimo non le risponde. Allora lei si rivolge direttamente al bambino:

«Tu chi sei? Che ci fai qua?»

Chi l'abbia legato non lo chiede, per paura forse di avere troppe informazioni in un colpo solo, o forse perché la risposta la conosce già. Chi altri potrebbe essere stato?

Siccome nemmeno il bambino risponde alle sue domande, la madre si alza e gli va incontro, si china su di lui e gli toglie la benda. Potrebbe a quel punto anche slegarlo, ma non lo fa. Tolta la benda, il bambino strizza gli occhi e si guarda intorno. Soprattutto guarda lei, che è l'unico elemento nuovo della casa. Non sa se può fidarsi, ha pochi secondi per capire da che parte sta. Cosimo è suo figlio, ma il bambino è prigioniero e indifeso. Confidando nella sua pietosa condizione e non avendo altro da perdere, il bambino accetta una carezza sulla testa e si nasconde quasi dietro di lei.

«Dove vai? Dove ti nascondi?»

Lei intende dire che non c'è pericolo, che quello da cui vuole nascondersi è suo figlio, Cosimo, e non gli farebbe mai del male. Cosimo e il bambino però si guardano e il bambino sa di avere tradito la sua fiducia. Cosimo gli promette tacitamente che prima o poi per quel che ha fatto sarà punito. Anche per questo il bambino non ha intenzione di venire fuori. La madre ci prova ancora:

«Vieni qua, fatti vedere...»

Ma siccome il bambino continua a nascondersi alle sue spalle diventa seria e si rivolge a suo figlio: «Me lo spieghi che significa 'stu bambino qua?»

Anche Cosimo sa di averla fatta grossa e non risponde. Lei va a prendere il bicchiere d'acqua che ha lasciato sul tavolo e lo beve in due tempi. Il bambino resta allo scoperto. Non sa se seguirla, ma si avvicinerrebbe troppo a Cosimo e allora resta al suo posto, sulla soglia. Fra un sorso e l'altro lei

evita di guardare sia il bambino sia il figlio. Cosimo si alza e richiude la porta della stanza degli ospiti spingendo dentro il bambino, ma senza brutalità. Chiude a chiave e rimane da solo con lei.

«Da quant'è che ce l'hai?»

«Una settimana.»

«Sicuro?»

«Otto giorni, da lunedì scorso.»

«E che ci fai?»

«Niente, ci faccio. Me l'hanno dato solo da tenere.»

«Chi te l'ha dato?»

«Me l'hanno dato...»

«Chi te l'ha dato non si può sapere?»

La madre non insiste. Si versa ancora dell'acqua e beve:

«Fino a quando lo devi tenere?»

«Non lo so. Mi avevano detto che se lo venivano a riprendere, ma non sono venuti.»

«E non glielo puoi portare tu?»

«No.»

«Non li puoi cercare? Un numero di telefono non ce l'hai?»

«No.»

«Non ci puoi andare a parlare?»

«Ci ho provato, ma non li ho trovati.»

«A posto, siamo...»

«Eh...»

«Il brociolone ti serviva per lui?»

«Sì.»

«E c'è piaciuto?»

«Sì. Poi però non ha mangiato più niente.»

«C'hai cucinato?»

Cosimo non vuole complicazioni, in questo momento. Quindi mente:

«Sì.»

«Che cosa?»

«Pasta col sugo.»

«E lui?»

«Niente.»

«Ma come ce l'hai fatta?»

«Normale. Col sugo.»

«La cipolla ce l'hai messa?»

«No.»

La madre si alza come se avesse finalmente trovato il punto in cui tutto nella vita di suo figlio ha cominciato a funzio-